

ทุนทางสังคมของชุมชนกับการดำเนินชีวิตของผู้นำชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บ้านบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
Social capital of the community and lifestyle of community leaders according to the philosophy of sufficiency economy Ban Bua M 4, Tambon Ban Tun, Amphoe Mueang Phayao, Phayao Province

อนนท์ สันทราย*
เสรีภาพ ชัยธีระยานนท์**
สุนทร เอื้ออภิสิทธิ์วงศ์***
นิตยา วงศ์ยศ****
อภิวัฒน์ พลสยาม*****

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนกับการดำเนินชีวิตของผู้นำชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บ้านบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสนทนากลุ่ม (Focus group) กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ และผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ จำนวน 24 คน ผลการศึกษาวិจัยพบว่า ทุนทางสังคมของชุมชนบ้านบัวประกอบไปด้วย 1) ทุนวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ประเพณี การเลี้ยงผีขุนน้ำ ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ย่า ประเพณีทำบุญวันเข้าพรรษา ประเพณีทำบุญวันออกพรรษา ประเพณีตานก๋วยสลากภัต ประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณีบวชนาค และประเพณีสงกรานต์ 2) ทุนบุคคล ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการหมู่บ้านในชุมชน 3) ทุนองค์กรของชุมชน ได้แก่ กลุ่มจักสานแข่ง

กลุ่มจักสานลุ่มไก่ และกลุ่มผักตบชวา 4) ทุนเครือข่ายของชุมชน ได้แก่ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เครือข่ายจักสาน และเครือข่ายกรรมการหมู่บ้าน และ 5) ทุนทางปัญญา ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านการสานแข่ง สานลุ่มไก่ ภูมิปัญญาหมอเป่า และภูมิปัญญาการเพาะพันธุ์ด้วง กว่าง จากทุนชุมชนทั้ง 5 ทุน มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเป็นการนำภูมิปัญญามาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านความพอดี เชื่อสัจต่อดตนเองและชุมชน ไม่ฟุ้งเฟ้อ ความสามัคคีในชุมชน สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน ตลอดจน การก่อสร้างฝายแก่งเพื่อเก็บกักน้ำ การปลูกป่าทดแทน และการบริหารจัดการขยะ

คำสำคัญ: ทุนทางสังคมของชุมชน การดำเนินชีวิตของผู้นำชุมชน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

*อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก

**อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก

***อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก

****อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก

*****อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก

Abstract

This study has an objective to study the social capital of the community and the living of community leaders according to Sufficiency Economy Philosophy in Ban Bua M 4, Tambon Ban Tun, Amphoe Mueang Phayao, Phayao Province. The instrument used for data collection include group discussion (Focus group). The sample of this research was formal community leaders and informal community leaders 24 persons. The study found that. The social capital of the lotus community is as follows: 1) Community cultural capital, including the tradition of raising ghost spirits, Ancestral spirit tradition, Traditions of philanthropy, Traditional merit day, Traditional Cantonese, Tradition New rice, Ordination ceremony and Songkran Festival. 2) Personal capital, including President of Tambon, Administration Organization Member of Tambon Administrative Organization Council And village committees in the community; 3) Community organization capital, including Weaving group and hyacinth group 4) Community grants are community networks, village funds and urban communities. Woven net and village committee networks; and 5) Intellectual capital, including wisdom, weaving, sampling, wisdom, doctor, blowing. And the beetle breeding wisdom. From the five community funds, it is important for people to live in the community, bringing wisdom to the people in the community. By guiding the Sufficiency Economy Philosophy. In terms of fit, be honest with yourself and the community, not

luxuries, unity in the community. Can generate income for the community as well as the construction of dams to store water vetiver. Reforestation and waste management.

Keywords : Social capital of the community, Lifestyle of community leaders, Philosophy of sufficiency economy

บทนำ

โลกาภิวัตน์กำลังดำเนินอยู่อย่างมีนัยสำคัญต่อทุกประเทศและต่อคนทั่วโลกมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคมต่างๆ ไม่เว้นแต่ละวันเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ บุคคลต้องประกอบอาชีพ ดำเนินชีวิตครอบครัวหรือแม้แต่ประเพณีปัญญาของตนในลักษณะพรมแดนเพิ่มมากขึ้น เช่น นักธุรกิจต้องเจรจาธุรกิจกับลูกค้าในสื่อสารมวลชนต้องค้นคว้าหาข้อมูลและความรู้จากสื่อต่างชาติ รวมถึง สื่อของโลกอย่างอินเทอร์เน็ต เพื่อถ่ายทอดสารไปยังผู้รับสารของตนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในซีกโลกหนึ่งจะกระทบต่อบุคคลในอีกซีกโลกหนึ่งได้ทันที การพึ่งพาอาศัยกันทั่วทั้งโลกทวีขึ้นตามความสะดวกด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร (ไอซีที) และเทคโนโลยีการคมนาคมและการขนส่งที่อำนวยความสะดวกให้โลกได้กลายเป็นระบบสังคมเดียวกันอย่างแท้จริง คนไทยและสังคมไทยจึงเสี่ยงได้พื้นที่ที่จะต้องปรับตัวขนานใหญ่ให้เข้ากับระบบโลกที่เป็นสิ่งแวดล้อม

ค่านิยมการดำรงชีวิตแบบเรียบง่ายเปลี่ยนไปเป็นความฟุ้งเฟ้อตามแบบบริโภคนิยม สถาบันครอบครัวและชุมชนอ่อนแอ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอย่างมากมาย เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาโรคเอดส์และปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสภาพสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (Green society) ซึ่งให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยและเกิดการพัฒนายั่งยืนต่อไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาในมิติของสังคมนั้น มีทุนทางสังคมซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกสังคมเพื่อร่วมคิด ร่วมกันทำกิจกรรมบนพื้นฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันนับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา แนวคิดพื้นฐานของการพยายามพัฒนาภาคอุตสาหกรรมให้เจริญเติบโตโดยการดึงเอาส่วนเกินของภาคเกษตรกรรมมาใช้ในการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม ซึ่งรวมถึงการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ท่าเรือ โรงงานผลิตไฟฟ้า การสร้างความรู้และเทคโนโลยีการปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เพื่อเอื้อและรองรับความเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรม รวมทั้งการจัดระบบการรักษาเพื่อคัดสรรคนจำนวนหนึ่งเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม คนทั่วไปซึ่งเป็นส่วนใหญ่และดำรงชีวิตอยู่ในภาคเกษตรกรรมในชุมชนชนบทถูกมองว่าเป็นเพียง“แรงงาน” เมื่อมีความต้องการแรงงานมากขึ้นก็สามารถดูดซับแรงงานจากภาคเกษตรเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม หรือจากชนบทเข้าสู่เมือง ซึ่งในช่วงแรกของการพัฒนาอุตสาหกรรม ชนชนบทถูกทำให้ตกอยู่ในภาวะซบเซงกันและมีผลให้รายได้ประชาชนในภาคเกษตรกรรมต่ำกว่าผู้ที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมมาก ช่องว่างของรายได้ประชาชนทั้งสองภาคนี้ห่างออกไปเรื่อยๆ จนเมื่อการเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมเริ่มเข้าสู่ภาวะ การเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ ทำให้ภาคอุตสาหกรรมหรือภาคเมืองขยายตัวค่าแรงงานมีแนวโน้มปรับตัวสูงขึ้น และเป็นพลังดึงดูดให้แรงงานในชนบทเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ทำให้ชุมชนชนบทเล็กลงเรื่อยๆ จากเดิมที่เป็นครอบครัวใหญ่บริบทของชุมชนเปลี่ยนไปวัยแรงงานเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ คงเหลือแต่คนชรา และเด็ก

ชุมชนบ้านบัว เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ชุมชนสามารถ ตั้งรับและลุกขึ้นจัดการตนเอง เน้นระบบการพึ่งตนเอง โดยยึดหลัก

การปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในเรื่องของการประกอบอาชีพ การจัดสวัสดิการ การรวมกลุ่มการจัดการการเรียนรู้ของคนในชุมชน การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติซึ่งข้อมูลในเบื้องต้นการจัดการตนเองของชุมชนมีปัจจัยสำคัญๆสนับสนุนคือทุนทางสังคมของชุมชน ได้แก่ ทุนวัฒนธรรม ทุนบุคคล ทุนภูมิปัญญา ทุนเครือข่ายและทุนกลุ่ม/องค์กร จนทำให้การจัดการตนเองของชุมชนบ้านบัวประสบความสำเร็จชุมชนได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็นเป็นสุขระดับประเทศ ผู้นำชุมชนได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านแทนบทองค์ กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ดีเด่น ตลอดจนความสำเร็จ ในด้านอื่นๆ เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนบ้านบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตู่ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
2. เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนกับการดำเนินชีวิตของผู้นำชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านบัวหมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตู่ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนกับการดำเนินชีวิตของผู้นำชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการศึกษาวิจัยเรื่อง ทุนทางสังคมของชุมชนกับการดำเนินชีวิตของผู้นำชุมชนตาม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาบ้านบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้าน ตู่ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งขอบเขตการศึกษาออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ทุนวัฒนธรรม ทุนบุคคล ทุนภูมิปัญญา ทุนเครือข่ายและทุนกลุ่ม/องค์กร

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาพื้นที่บ้านบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตู่ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีปรากฏการณ์ตามประเพณีที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษา มีความหลากหลายทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อครอบครัว และชุมชน มีการรวมกลุ่ม ร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมการ จัดการร่วมกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมุ่งประโยชน์ เพื่อส่วนรวม คนในหมู่บ้านมีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน จนสามารถใช้ชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบระดับ ประเทศ

ขอบเขตด้านประชากร ศึกษา ผู้นำชุมชนที่เป็น ทางการ ผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ขอบเขต ด้านเนื้อหา ศึกษาข้อมูลลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง บริบททั่วไปของ ชุมชน ลักษณะภูมิประเทศ ทูทางสังคมของชุมชน การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทูทาง สังคมกับการดำเนินชีวิต ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง

นิยามศัพท์เฉพาะ

ทูทางสังคม หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เป็น พื้นฐานให้ท้องถิ่นและชุมชนมีการพัฒนาที่เข้มแข็ง ซึ่งประกอบด้วย ทูวัฒนธรรม ทูบุคคล ทูภูมิปัญญา ทูเครือข่ายและทูกลุ่ม/องค์กร ทูทางสังคมทั้ง 5 ทู มีลักษณะคือ

(1) ทูวัฒนธรรมชุมชน หมายถึง ทูทางสังคม ซึ่งเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนใน เรื่องของความ ร่วมมือของคนในชุมชน การพึ่งพาอาศัย ความเอื้ออาทร ความเชื่อ ข้อห้ามต่างๆ ในชุมชน ตลอดจนถึงการสืบทอด ประเพณี เช่น ประเพณีตานก๋วยสลากภัต ประเพณีทำบุญ วันเข้าพรรษาและออกพรรษา ประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณีบวชนาค ประเพณีสงกรานต์

(2) ทูบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีบทบาทสำคัญ ต่อในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งทางด้านการ ดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การตัดสินใจกระทำใดๆ

เพื่อชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำเป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการ หมู่บ้านในชุมชน การพึ่งพาอาศัย ความเอื้ออาทร ความเชื่อ ข้อห้ามต่างๆ

(3) ทูองค์กรของชุมชน ได้แก่ กลุ่ม/องค์กรที่เป็น ทางการและไม่เป็นทางการ

(4) ทูเครือข่ายของชุมชน ได้แก่ ระบบเครือข่ายติ ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับคนนอกชุมชนและ ชุมชนกับชุมชน

(5) ทูทางปัญญา ได้แก่ การดำเนินชีวิต การ ประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรของชุมชน การจัดการ กองทุนต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน ทูบุคคล ได้แก่ ผู้อาวุโส ปรมาจารย์ชาวบ้าน ผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้นำตามธรรมชาติ

การดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน ที่อาศัยหลักความพอดี 5 ได้แก่ ความพอดีด้านจิตใจ (โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อ อะลุ่มอล่วย ซื่อสัตย์ มีเมตตา) ความพอดีด้านสังคม (ความสัมพันธ์ที่ดี สร้างเครือข่ายที่ โยงใยให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกัน) ความพอดีด้าน เศรษฐกิจ (อยู่อย่าง “พออยู่พอกิน” ปรับชีวิตให้เรียบง่าย สอดคล้องกับสภาพรายได้และเศรษฐกิจของตน ลดละ ความฟุ้งเฟ้อเกินจำเป็น) ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติ (รู้จักใช้พลังงานทรัพยากรทรัพยากรธรรมชาติประหยัด ยั่งยืน มีระบบจัดการที่ดี) ความพอดีด้านเทคโนโลยี (เลือกใช้เทคโนโลยีเหมาะสมกับความจำเป็น)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทูทางสังคมของ บ้านบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอเมืองพะเยา จังหวัด พะเยา ว่ามีอยู่อย่างไร พัฒนาการอย่างไร และมีผลต่อ ชุมชนอย่างไร เพื่อนำไปใช้ในการในการพัฒนาชุมชนให้เกิด

รักความสามัคคีในชุมชน ความผูกพัน อันจะทำให้ ชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ และสนับสนุนการทำงานของชุมชนและส่วนราชการต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการนำข้อมูลไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ ส่งผลต่อให้สามารถบริหารแนวทางแก้ไขและนำข้อมูลไปปรับใช้ในการทำกิจกรรมต่างๆของชุมชนและหน่วยงานได้

2. ได้ข้อมูลการเปรียบเทียบสภาพทุนทางสังคมของชุมชนกับการดำเนินชีวิตของประชาชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เพื่อนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของครอบครัว ชุมชนได้อย่างเหมาะสม อันจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่เหมาะสมถูกต้อง และสนับสนุนการทำงานของผู้นำชุมชน ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการนำข้อมูลไปปรับใช้ตามความเหมาะสม

ระเบียบการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ทุนทางสังคมของชุมชนกับการดำเนินชีวิตของผู้นำชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบ้านบัว ใช้รูปแบบการเป็นกรณีศึกษา (Case study) ซึ่งเป็นการศึกษาวิเคราะห์ด้วยข้อมูลที่จัดเก็บข้อมูลเชิงลึก ตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น อาศัยการวิเคราะห์กับหลักการ แนวคิด และตีความหมาย แปลผลเชิงสังเคราะห์ด้วยเหตุและผล รวมทั้งสรุปผลข้อมูลที่ได้ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาคครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 3 แหล่งดังนี้

1) เอกสารวิชาการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า เอกสารตำราเกี่ยวกับ

แนวคิดทุนทางสังคม ซึ่งผู้รู้หลายท่านได้ กล่าวไว้จากสมุดต่างๆ อินเทอร์เน็ต รวมทั้งค้นหาจากหนังสือต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคม ซึ่งมีบทความของผู้รู้ นักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับทุนทางสังคม อาทิ อาจารย์ประเวศ วะสี อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ ไพฑูรย์ วัฒนศิริธรรม อเนก นาเคนบุตร แนวคิดการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของกรมการพัฒนาชุมชน และจากสารของนักวิชาการอีกหลายท่าน จากงานวิจัย บทวิเคราะห์วิจารณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เอกสารบรรยายสรุปของบ้านบัว

2) กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้แทนหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตุน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านตำบลบ้านตุน ผู้ใหญ่บ้านบ้านบัว เจ้าหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองพะเยา องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตุน เกษตรตำบลบ้านตุน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านตุน กศน. ตำบลบ้านตุน ปลัดอำเภอประสานงานตำบลบ้านตุน รวมจำนวน 12 คน

3) กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทุนทางสังคม ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดบ้านดอกบัว ราษฎรชาวบ้าน ผู้อาวุโสในชุมชน ผู้นำกลุ่ม/องค์กร/กองทุนชุมชน (ประธานกลุ่มสานแข่ง ประธานกลุ่มส้มไก่ ประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ประธานโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน กข.คจ. ประธานกลุ่มเลี้ยงวัวพันธุ์พื้นเมือง ประธานกลุ่มผักตบชวา) รวมจำนวน 12 คน

กลุ่มตัวอย่างและการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ และกลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีรายละเอียดดังนี้

1) กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 ข้อ คือ

- (1) ดำรงตำแหน่งมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี
- (2) อาศัยอยู่ในชุมชนมาแล้วไม่น้อยกว่า 15 ปี
- (3) เคยดำรงตำแหน่งมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี
- (4) เป็นผู้มีส่วนร่วมในชุมชน
- (5) เป็นผู้ที่ยังดำรงตำแหน่งประธานกลุ่ม หรือผู้

แทนที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนและมีวิธีการคัดเลือกตามขั้นตอนดังนี้

- 1) ปรึกษาพูดคุยแกนนำชุมชน
- 2) คัดเลือกตัวแทนผู้นำชุมชนในแต่ละด้าน
- 3) จากข้อมูลของหน่วยราชการ ผลการคัดเลือกตามเกณฑ์ดังกล่าว ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คน

2) กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 ข้อ คือ

- (1) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่ในชุมชนมาแล้วไม่น้อยกว่า 20 ปี
- (2) มีความพร้อม และสมัครใจให้ข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย
- (3) เป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- (4) เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับของคนในชุมชน
- (5) เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำทางศาสนา ผู้รู้ และมีวิธีการคัดเลือกตามขั้นตอนดังนี้

- 1) ปรึกษาพูดคุยกับผู้นำชุมชน
- 2) คัดเลือกสัมภาษณ์ตัวแทนจากกลุ่มต่างๆ เช่น ประธานหรือคณะกรรมการกลุ่ม

ผลการคัดเลือกตามเกณฑ์ดังกล่าว ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น 24 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ได้ข้อมูลที่สามารถตอบคำถามการวิจัยได้ครอบคลุม ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคในการศึกษาหลายๆ อย่าง ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม โอกาส และสถานที่ ตลอดจนการจัดเก็บข้อมูลที่ผ่านมา นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้ตัวผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่ใช้ในจัดเก็บข้อมูลแล้ว ยังได้จัดเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการต่างๆ ดังนี้

ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Information interview) โดยการใช้ แบบสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาจะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกตคือการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชนบ้านบัว โดยมีรายละเอียดในลักษณะทั่วไปของชุมชน การจัดกิจกรรมของชุมชน การดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชน การสนทนากลุ่ม เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยได้สนทนากับชาวบ้าน สนทนากับทีมบรรยายสรุปในช่วงที่ชุมชนต่างๆ มาดูงาน สนทนากับกลุ่มอาชีพต่างๆ การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นและทัศนะเกี่ยวกับทุนทางสังคมและการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงการใช้เครื่องมือนี้ได้ใช้หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ การสังเกตมาแล้วพอสมควร บันทึกรายละเอียดข้อมูลที่ได้นำมา นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และตรวจสอบโดยแบบบันทึกข้อมูลผู้วิจัยจะนำติดตัวไปด้วยทุกครั้งในการเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชน กล้องถ่ายภาพเป็นเครื่องมือหนึ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญ โดยเฉพาะการศึกษาชุมชน ถ้ามีชุมชนถ้ามีรูปภาพประกอบอธิบายจะช่วยเพิ่มน้ำหนักความน่าเชื่อถือของข้อมูลมากขึ้น บางครั้งชุมชนมีกิจกรรม ผู้วิจัยจะถ่ายภาพเก็บไว้ทุกครั้งแบบบันทึกเสียง ใช้บันทึกข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มหรือการสัมภาษณ์บางครั้งผู้วิจัยจดบันทึกไม่ทันแบบบันทึกเสียงจะช่วยได้มาก เก็บข้อมูลได้ละเอียดยิ่งขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูล

มีความคลาดเคลื่อนน้อย สามารถแยกแยะและข้อมูลเพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์ต่อไป ได้เก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีการจัดบันทึกและอัดเทปบันทึกในภาคสนาม แล้วจึงนำมาบันทึกในสมุดบันทึกข้อมูลโดยเฉพาะ ก่อนที่จะมีการแยกแยะและจัดหมวดหมู่ข้อมูลและประเภทของข้อมูลเพื่อตรวจสอบและวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

เป้าหมายของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ประเด็นทุนทางสังคมของชุมชนกับการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิธีที่ผู้วิจัยใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ผู้วิจัยนำเอาข้อมูลที่ได้จากการผ่านการตรวจสอบข้อมูลมาจัดทำให้เป็นระบบและหาความหมายและแยกองค์ประกอบ เชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อให้สามารถนำไปอธิบายบริบทของชุมชน การก่อเกิด การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของทุนทางสังคม นั้นส่งผลการดำเนินชีวิตตามตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้าน

การวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย ได้ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลด้านนี้ ผู้วิจัยได้นำ ข้อมูลจากการเก็บด้วยตนเองในพื้นที่ ข้อมูลจากเอกสาร นำมาวิเคราะห์โดยการเก็บข้อมูลไปด้วยและวิเคราะห์ด้วย ทำไปพร้อมกับตลอดเวลาดำเนินการวิจัย กล่าวคือในแต่ละวันหลังจากเก็บข้อมูลเสร็จแล้ว ผู้วิจัยจะกลับมาตั้งเขียนลงในบันทึกอย่างละเอียดพร้อมกับจัดหมวดหมู่ของข้อมูลเป็นด้านๆ ทั้งข้อมูลด้านสภาพภูมิศาสตร์ ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรมประเพณี และโครงสร้างทางสังคมของชุมชน โดยได้จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นดังกล่าว เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กันทุกครั้ง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นทุนทางสังคม ซึ่งเป็นข้อมูลที่ทำให้ความหมายเชิงนามธรรม ในส่วนนี้ผู้ศึกษาจะต้องได้พยายามวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆ

จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมไว้ดังกล่าวข้างต้น แล้วตีความหมายให้ได้ว่าแต่ละปรากฏการณ์เป็นทุนของสังคมอย่างไร เป็นการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตจนถึงปัจจุบันทั้งทุนด้านวัฒนธรรมทุนองค์กร/กลุ่ม ทุนผู้นำ ทุนการจัดการ และทุนเครือข่าย ซึ่งมีประเด็นที่หลากหลายด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ สันทนาการ การสังเกต ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลไปพร้อมกับการวิเคราะห์ทุกครั้ง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ และครบถ้วนสมบูรณ์ตามประเด็นที่ต้องการ และหากผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว พบทวนแล้วเห็นว่าข้อมูลที่ได้ยังไม่เพียงพอ หรือให้อาจารย์ที่ปรึกษาดูแล้วเห็นว่าจะต้องเก็บเพิ่มเติม ก็จะเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ซ้ำอีก เนื่องจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนมีหลากหลายและเป็นชุมชนที่มีผู้ให้ความสนใจทั้งระดับผู้นำชุมชนจนถึงระดับประเทศ การนำข้อมูลมาวิเคราะห์ต้องพยายามมองอย่างเชื่อมโยง หลากหลายมิติ เก็บข้อมูลจากคนในชุมชนที่คนละต่างๆ กัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม เป็นการเก็บข้อมูลวิเคราะห์และตรวจสอบไปพร้อมกันจึงจำเป็น จึงจำเป็นที่จะต้องใช้เวลาพยายามบางประเด็นต้องค่อยเป็นค่อยไปเพื่อให้เข้าถึงข้อมูลที่แท้จริง ที่แท้จริง ต้องใช้เวลาอดทนและแสวงหาแนวทางให้ได้มาซึ่งข้อมูลด้วยการพยายามสร้างความไว้วางใจความคุ้นเคยกับคนในชุมชนวิเคราะห์ข้อมูลต้องทำซ้ำแล้วซ้ำอีก การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจึงวิเคราะห์สลับกันไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้ง และนำข้อมูลที่ได้รับจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เป็นภาพรวมของทุนทางสังคมของชุมชนบ้านบัว

3. การวิเคราะห์ข้อมูลทุนทางสังคมของชุมชนกับการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการวิเคราะห์เชื่อมโยงให้เห็นถึงการที่ชุมชนได้นำทุนทางสังคมดังกล่าวข้างต้นมาใช้ในการจัดการชีวิตของคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิตประจำวันหรือชีวิตของคนในชุมชนที่ส่งผลทางด้านด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตลอดจนถึงความสำเร็จของชุมชน โดยหลังจากได้ข้อมูลจากการรวบรวมเอกสารการดำเนินงานต่างๆ ของชุมชนที่มีการทำในรูปของการบรรยายสรุป หนังสือ วารสารต่างๆ การได้สัมภาษณ์พูดคุย สันทนา และสังเกตนำข้อมูลมาประมวล จัดหมวดหมู่ประเภท แล้ววิเคราะห์บทพวนสถานการณ์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลังจากนั้นนำข้อมูลทุนทางสังคมมาพิจารณาเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรมและความสำเร็จของชุมชน โดยวิเคราะห์ซ้ำ แล้วอีกจนครบทุกประเด็นและนำผลการศึกษามาเขียนรายงานการวิจัยต่อไป

อภิปรายผล

ทุนทางสังคม ประกอบด้วย ทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องของการเลี้ยงผีขุนน้ำ การเลี้ยงผีปู่ย่า ความเชื่อ ข้อห้ามต่างๆ ในชุมชน ประกอบด้วย ประเพณีตานก๋วยสลากภัต ประเพณีทำบุญข้าวพรรษา ประเพณีทำบุญออกพรรษา ประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณีบวชนาค และประเพณีสงกรานต์ คือทุนทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่อดีต ในชุมชนบ้านบัว ความเชื่อ ข้อห้ามต่างๆ ชุมชนยังคงมีความเชื่อในเรื่องต่างๆ เช่น การเลี้ยงผีขุนน้ำ เลี้ยงผีปู่ย่า ชุมชนบ้านดอกบัวยังมีอยู่ ความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ทำให้คนในชุมชนด้วยกันอย่างปกติสุขทำให้มีกำลังใจในการดำเนินชีวิตและยังเป็นโอกาสให้คนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงได้พบปะพูดคุย ปกัษาหารือกันอีกด้วย

ทุนบุคคล

เป็นทุนอีกชนิดหนึ่งที่มีอยู่ในชุมชน ประกอบด้วย ผู้อาวุโส เป็นคนที่คนในชุมชนเคารพนับถือ เป็นผู้นำ เป็นผู้ดูแลรักษา กฎระเบียบของชุมชน ดูแลความสงบสุขของชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้ที่สืบทอดความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบันหรือผู้นำที่นำ

ประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆ ที่ได้รับจากทั้งภายในและภายนอกชุมชนมาคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ประยุกต์ใช้และทำให้เกิดคุณค่าต่อคนและต่อชุมชน ทุนบุคคลอีกลักษณะหนึ่งคือ มีผู้นำที่มีลักษณะเป็นทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ

ทุนกลุ่ม/องค์กร

บ้านบัว มีทุนกลุ่ม/องค์กรที่จัดตั้งโดยชุมชนเอง และโดยการสนับสนุนจากหน่วยงาน องค์กรภายนอก ผลการจัดตั้งกองทุนต่างๆ ที่ผ่านมามีทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ได้ประสบการณ์

กลุ่มจักสานแข่งและจักสานส้มไก่ เป็นการรวมกลุ่มของคนในชุมชนร่วมมือกันเพื่อสร้างอาชีพเสริม สร้างรายได้ให้กับคนในครอบครัว ชุมชน เนื่องจากว่าอดีตบ้านบัวชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างต้องออกไปทำงานต่างจังหวัด มีความยากจน ขาดน้ำเพื่อการเกษตร ได้นำแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต พอหลวงบาน บุญก้า มองเห็นว่าชุมชนบ้านบัวมีต้นไม้เป็นจำนวนมากสามารถที่จะมาเพิ่มมูลค่าจากการขายลำละ 7-8 บาท นำมาแปรรูปสามารถเพิ่มมูลค่าเป็น 70-80 บาท จึงรวมกลุ่มกันโดยอาศัยภูมิปัญญาด้านการจักสาน

ทุนเครือข่าย

ระบบเครือญาติชุมชนบ้านบัว มีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติค่อนข้างสูง ส่วนใหญ่เป็นการสืบทอดจากบรรพบุรุษ มีการแต่งงานกันระหว่างตระกูลในหมู่บ้าน จะมีบ้างที่คนในชุมชนแต่งงานกับคนนอกชุมชน แต่ก็ยังเป็นหมู่บ้านหรือตำบลเดียวใกล้เคียงกัน ความสัมพันธ์ระบบเครือญาติเป็นทุนทางสังคมที่ทำให้คนในชุมชนบ้านบัวอยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข พึ่งพาอาศัยกัน กรณีมีปัญหาขัดแย้งในชุมชนก็จะให้ผู้อาวุโสของแต่ละตระกูลมาไกล่เกลี่ยกัน

เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและเครือข่ายการจักสาน เป็นเครือข่ายที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นการสร้างกระบวนการทำงาน มีคณะกรรมการดำเนินงานแบ่งฝ่ายหน้าที่ความรับผิดชอบ สอนให้คนในชุมชนมีความสามัคคี ซื่อสัตย์ สร้างงาน สร้างรายได้จากการนำเงินไปลงทุน รู้จักการจัดสรรทรัพยากรสร้างมูลค่า มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างคนในครอบครัว ชุมชนและนอกชุมชน มีการส่งเสริมการออม เพื่อให้คนในชุมชนมีภูมิคุ้มกันในตนเอง รู้จักการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

ทุนภูมิปัญญา

ทุนภูมิปัญญาของคนในชุมชนบ้านบัว เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมีมาแต่อดีต ทุนภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตจึงเกิดการเรียนรู้และการปรับตัวโดยพึงพิงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่แล้วในตัวคน เช่น มีการถ่ายทอดการทำปุ๋ยหมักจากนอกกล้วย ทำแกสชีวมวล ทำเตาเผา เพื่อลดค่าใช้จ่าย ชาวบ้านใช้ปุ๋ยหมักจากนอกกล้วยแทนปุ๋ยเคมี ได้ถ่ายทอดความรู้ในเรื่องของการทำปุ๋ยหมัก ภูมิปัญญาด้านการจักสาน คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มฝึกการจักสานจนชำนาญและเกิดการรวมกลุ่ม โดยเฉลี่ยรายได้ต่อวันละ 500 บาทต่อวัน

การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความพอดีด้านจิตใจ

ความพอดีด้านจิตใจของคนชุมชนบ้านบัวเป็นเรื่องของความโอปป้าอมารี อะลุ่มอล่วย ซื่อสัตย์และมีความเมตตาต่อกัน ชุมชนมีกิจกรรมที่แสดงถึงความพอดีด้านจิตใจ เช่น กิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ หรือความซื่อสัตย์ที่คนในชุมชนบ้านบัวมีในเรื่องของการไม่ซื่อลิตินขายเสียงด้วยคนในชุมชนมองว่าความมีศักดิ์ศรีมีคุณไม่ยอมให้อำนาจเงินเข้ามาครอบงำ คุณงามความดีเท่านั้นที่จะชนะใจคนบ้านบัวและยอมรับให้เข้ามาเป็นผู้นำ

แสดงให้เห็นว่าวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบ้านบัว คือวิถีชีวิตแบบชนบทที่ปัจจุบันจะหายไปจากสังคมไทยกลายเป็นสังคมเมืองที่มีแต่ความเห็นแก่ตัว เอาใจเอาเปรียบแต่สังคมของชุมชนบ้านบัวก็ยังมีความโอปป้าอมารี ความเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือกันอยู่ตลอดเวลา ความเมตตาทำให้เห็นอย่างชัดเจนจากกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน

ความพอดีด้านสังคม

ชุมชนบ้านบัวเน้นกระบวนการจัดทำแผนชุมชน เพื่อเป็นการรับทราบปัญหา หาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ร่วมคิด วิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน สร้างความสามัคคี เพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหาเดิมที่เกิดการขาดแคลนน้ำ เพื่อการเกษตร สารพิษตกค้างในร่างกาย แผนชุมชนช่วยให้การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปจากการค้นพบตัวตนของแต่ละคนและชุมชน ปัญหาถูกนำมาแก้ไขกลายเป็นจุดเปลี่ยนให้ชุมชนมีความพร้อมที่จะพัฒนาคน ชุมชน โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ ทำให้เกิดความพอดีด้านสังคมของชุมชนไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือวางแผน ร่วมพัฒนา สร้างงาน สร้างอาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพจักสานแข่งและจักสานส้มไก่จนเป็นที่รู้จักและเป็นสินค้าที่ขายดีสร้างรายได้ มีการเชื่อมโยงเครือข่ายในเรื่องของการถ่ายทอดความรู้ด้านการจักสานแข่ง และจักสานส้มไก่ ทุกคนในชุมชนเกิดความภูมิใจกับอาชีพจักสาน

จากความร่วมมือ ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนเองก่อให้เกิดชุมชนประสบผลสำเร็จจากรางวัลหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงรางวัลชนะเลิศระดับประเทศด้วยพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือความสำเร็จสูงสุดที่ชุมชนมีความภาคภูมิใจและพร้อมที่จะปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดความพอดีกับตนเอง ครอบครัวและชุมชน

ความพอดีด้านเศรษฐกิจ

จากสภาพปัญหาความยากจน ขาดน้ำเพื่อการเกษตร ประชาชนมีสารพิษในร่างกายจากการตรวจ

เลือดของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านต้น และจากปัญหาที่เกิดจากการจัดเวทีประชาคม นายบาล บุญก้า ผู้ใหญ่บ้าน มองเห็นถึงปัญหาของชุมชนและเห็นว่าชุมชนบ้านบัวมีต้นไม้ไผ่รวกที่ตนเองนำไปขาย ต่างจังหวัดในครั้งที่ยังไม่ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน นำไผ่ไผ่มาเพิ่มมูลค่าโดยการจักสานแข่ง จักสานส้มไก่ เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ด้วยภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ

ชุมชนมีรายได้ ส่งผลให้เศรษฐกิจของชุมชนดี มีการส่งเสริมให้มีการออมเพื่ออนาคต สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองและชุมชน สอนให้คนในชุมชนอยู่อย่างพอเพียง ใช้ชีวิตเรียบง่ายไม่ลุ่มหลงความเจริญทางวัตถุ มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้ทราบรายรับ-รายจ่าย มีการกำหนดแผนการใช้จ่ายในครัวเรือน มีกลุ่มอาชีพ มีการทำปุ๋ยหมักจากหน่อกล้วย การทำเตาแก๊ส การทำแก๊สชีวมวล เพื่อลดรายจ่าย ธรรมชาติให้ทุกครัวเรือนมีการปลูกผักสวนครัว ปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นกระบวนการที่สอนให้คนในชุมชนมีความพอเพียงด้านเศรษฐกิจอยู่อย่างพอเพียง พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ความพอดีด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ชุมชนมีการรู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ มีการจัดทำฝายแฝกเพื่อเก็บกักน้ำ ด้วยพลังของคนในชุมชน มีกิจกรรมปลูกต้นไม้ ปลูกต้นไม้ทดแทนเป็นหมู่บ้านเขียวขจี

มีการจัดการขยะภายในชุมชนโดยคนในแต่ละครัวเรือนต้องจัดการขยะด้วยตนเองมีการคัดแยกขยะเศษไม้ เศษอาหารนำไปทำปุ๋ย พลาสติกขายเพิ่มรายได้ นอกจากนี้ชุมชนยังมีแผนปลูกไม้ทดแทน แผนการดูแลรักษา คูคลองส่งน้ำเพื่อการเกษตร แผนการจัดระบบประปาภูเขา แผนการจัดระบบเหมืองฝาย แผนการปลูกต้นไม้ ปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ และแผนการปลูกสมุนไพรในชุมชน

ความพอดีด้านเทคโนโลยี

ชุมชนบ้านบัวมีการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านบัวได้อย่างเป็นระบบ มีการเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม วิถีชุมชน มีกระบวนการสร้างการเรียนรู้เพื่อให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติ เช่น เทคโนโลยีในการจักสานตอก การทำปลุกข้าวอินทรีย์ เป็นเทคโนโลยีที่เกิดจากปัญหาการใช้สารพิษ ทำให้เกิดอันตรายกับร่างกายและสิ่งแวดล้อม ข้าวอินทรีย์เปลี่ยนชุมชนจากสารพิษ เป็นชุมชนปลอดสารพิษ ทุกคนเห็นโทษของการใช้สารเคมี จากการอบรม จากสื่อทางเลือกที่สอนให้คนในชุมชนเห็นโทษและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเดิม นำความรู้จากการค้นคว้ามาทำปุ๋ยอินทรีย์จากวัสดุที่มีในชุมชน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสอนให้คนพอดีในเรื่องของเทคโนโลยี ทุกคนในบ้านบัวน้อมนำและนำมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ สร้างความภาคภูมิใจ

ทุนทางสังคมกับการดำเนินชีวิตตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ทุนทางสังคมของชุมชน ประกอบด้วย ทุนวัฒนธรรมในเรื่องของความเชื่อ ข้อห้ามต่างๆในชุมชน ประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีทำบุญวันเข้าพรรษา ประเพณีทำบุญวันออกพรรษา ประเพณีตานข้าวใหม่ และประเพณีบวชนาค คือทุนทางสังคมของชุมชนที่มีความสำคัญในการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประเพณีความเชื่อและข้อห้ามทำให้คนในชุมชนมีความพอดีด้านจิตใจ ทุกคนมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความซื่อสัตย์อดทนอดกลั้น มีการอะลุ่มอล่วย มีความผูกพัน สร้างความสำคัญให้กับคนในชุมชนและชุมชนด้วยกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มจักสานแข่ง กลุ่มจักสานส้มไก่ กลุ่มผักตบชวา มีความพอดีด้านเทคโนโลยี รู้จักจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนในชุมชน

ทุนบุคคลที่มีบทบาททำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงได้แก่ นายบาล บุญก้า ผู้ใหญ่บ้านที่ชาวบ้านเคารพและยอมรับในเรื่องของการบริหารจัดการชุมชนและพฤติกรรมส่วนตัวของผู้นำนักพัฒนา เป็นบุคคลที่มีประชาธิปไตย ให้เกียรติผู้อื่น เคารพในสิทธิเสรีภาพของทุกคนในชุมชน เป็นผู้นำที่มีความโอบอ้อมอารี เสียสละ ซื่อสัตย์ มีความมั่งคั่ง ประหยัด อดออม นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังเป็นบุคคลที่มีแนวคิดในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ป่า ดิน

แนวคิดของ นายบาล บุญก้า ว่า การทำงานต้องทำความเข้าใจกับคนในหมู่บ้านทั้งหมดให้เข้าใจก่อนว่าจะทำอะไร ทำแล้วได้อะไร มีประโยชน์อย่างไร เสียอะไร และเมื่อมีปัญหาพร้อมกันแก้ไข ระดมความคิดเห็น ไม่ใช้อำนาจในการตัดสินใจคนเดียว ถือว่าเป็นบุคคลที่มีความพอเพียงทางด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ที่สามารถเป็นต้นแบบผู้นำการพัฒนา

ทุนกลุ่ม/องค์กร กลุ่มจักสานเป็นกลุ่มอาชีพที่มีคุณค่า สร้างงาน สร้างรายได้ และทำให้คนในชุมชนรู้จักคุณค่าของสถาบันครอบครัว เหตุเพราะอาชีพจักสานทำให้คนในครอบครัวอยู่พร้อมหน้า สร้างความสุขความอบอุ่น

กลุ่มจักสานแข่งและจักสานส้มไก่ เป็นอาชีพเสริมที่ทำกันมา ประมาณ 20 ปี มาแล้ว กลุ่มมีการบริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนรู้จักประหยัด สะสมเก็บเงินออม สนับสนุนเป็นทุนในการประกอบอาชีพ เพื่อให้สมาชิกรวมใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ใช้เป็นกองทุนเงินเพื่อการพึ่งพาตนเอง ไม่ทำให้คนในชุมชนทิ้งถิ่นฐานไปทำงานที่อื่น และเป็นการส่งเสริมอนุรักษ์ภูมิปัญญาเพื่อถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

กลุ่ม/องค์กรที่จัดตั้งทั้งที่ทางการจัดตั้งและชุมชนจัดตั้งเองเป็นกลุ่ม/องค์กรที่เป็นทุนทางสังคมของชุมชน บ้านบัวที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนรู้จักการ

ทำงานเป็นทีม คณะกรรมการ สมาชิกผู้รักสามัคคี มีความรู้สึกผูกพัน ร่วมคิดร่วมทำร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่ม/องค์กรแบบมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกของกลุ่ม/องค์กร เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ด้านสังคม ทำให้ชุมชนอยู่อย่างปกติสุข สร้างความมั่นคงให้กับกลุ่ม/องค์กรอย่างยั่งยืน

ทุนเครือข่าย เป็นระบบเครือข่ายมีความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายค่อนข้างสูง ส่วนใหญ่เป็นการสืบทอดจากบรรพบุรุษ มีความสัมพันธ์ระบบเครือข่ายเป็นทุนทางสังคมที่ทำให้คนในชุมชนบ้านบัวอยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข พึ่งพาอาศัยกัน ลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน สอนให้คนในชุมชนมีวิถีของความพอเพียงด้านจิตใจ เมตตา โอบอ้อมอารี

เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและเครือข่ายการจักสานเป็นเครือข่ายที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นการสร้างกระบวนการทำงาน มีคณะกรรมการดำเนินงานแบ่งฝ่ายหน้าที่ความรับผิดชอบ สอนให้คนในชุมชนมีความสามัคคี ซื่อสัตย์ สร้างงาน สร้างรายได้จากการนำเงินไปลงทุน รู้จักการจัดสรรทรัพยากร สร้างมูลค่า มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างคนในครอบครัว ชุมชนและนอกชุมชน มีการส่งเสริมการออม เพื่อให้คนในชุมชนมีภูมิคุ้มกันในตนเอง รู้จักการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

ทุนภูมิปัญญา เช่น ภูมิปัญญาจักสานแข่ง จักสานส้มไก่ ภูมิปัญญาการทำปุ๋ยหมักจากหน่อกล้วย การทำเตาเคลือบ การเพาะด้วงกว่าง แก้วสีแวววาว เป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่อยู่กับปราชญ์ผู้รู้ในชุมชน ที่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้สนใจ นำความรู้ไปปรับใช้กับตนเอง สร้างรายได้ ลดรายจ่าย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ บ่งบอกถึงความเป็นการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เกิดความพอดีด้านจิตใจ ด้านสังคมในเรื่องของการถ่ายทอดความรู้ ทั้งนี้ภูมิปัญญาเป็นทุนที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักการวางแผนการทำงาน มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ถือว่าเป็นทุนที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิต ซึ่งข้อมูลภูมิปัญญาทุกอย่าง

จะถูกเก็บไว้ในศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ในรูปเล่มแผ่นพับ วารสารต่างๆ

ข้อเสนอแนะในการศึกษา

1. ควรตระหนักว่าทุกชุมชนมีทุนทางสังคม การจะฟื้นฟูหรือนำกลับมาใช้ควรมีการศึกษาว่าทุนดังกล่าวเกิดขึ้นและเคยรับใช้สังคมในสถานการณ์ต่างๆ อย่างไร ภายใต้เงื่อนไข/ปัจจัยอะไรบ้าง

2. การนำทุนทางสังคมมาใช้จะต้องทำพร้อมๆ กับวิเคราะห์การทำหน้าที่ของแต่ละทุนเนื่องจากสถานการณ์เปลี่ยนไป รูปแบบการทำหน้าที่ของทุนที่มีอยู่จะต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์และเหตุการณ์

3. คนภายนอกมีส่วนสำคัญที่จะกระตุ้นในการให้ความสำคัญกับทุนทางสังคม บทบาทของคนภายนอกทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรภาคเอกชน ควรเข้ามาในฐานะผู้กระตุ้น ตั้งข้อสังเกต ตั้งคำถามให้คนในชุมชนได้คิดวิเคราะห์

4. ปัจจุบันมีโครงการต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เข้าสู่ชุมชนจำนวนมาก เงื่อนไขการดำเนินงานควรกำหนดให้มีการดำเนินงานภายใต้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ของแต่ละชุมชน

5. ทุนทางสังคมถือว่ามีความสำคัญถ้ามีการถอดบทเรียนเรื่องของทุนเพื่อเป็นการถ่ายทอดและศึกษาของคนรุ่นหลัง

เอกสารอ้างอิง

- จรัส สุริพินาน. (2553). การดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- เทพ วงศ์สุภา. (2548). ทุนทางสังคมกับการจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- ธีรยุทธ บุญมี. (2551). ทุนทางสังคม. หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็ง ลำดับที่ 3 (พิมพ์ครั้งที่ 1) สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.
- นวกานต์ แท่งทอง. (2554). ทุนทางสังคมกับการจัดการชุมชน: กรณีศึกษาตำบลเหมืองใหม่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง).
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2542). ทุนทางสังคม. หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็ง ลำดับที่ 3. (พิมพ์ครั้งที่ 1) สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.
- พระระวี เหลืองสวัสดิ์. (2545). ทุนทางสังคมในมุมมองแบบไทย วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาศึกษาศาสตรบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไพบุลย์ วัฒนาศิริ. (2542). ในชุมชนเข้มแข็ง ทุนทางสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมและธนาคารออมสิน.
- รังสรรค์ ธนะพันธุ์. (2546). ทุนวัฒนธรรม: วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก เล่ม 1 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

- เสรี พงศ์พิศ. (2548). **ทุนวัฒนธรรม. หนังสือรวบรวมบทความตีพิมพ์ในมติชนสุดสัปดาห์และรายวัน.** สำนักส่งเสริมความเข้มแข็งชุมชน. (2546). **การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ.** กรุงเทพฯ: บริษัท บีทีเอสเพรส จำกัด
- อเนก นาคนบุตร. (2545). **ชุมชนเข้มแข็ง ทูทางสังคมไทย: หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็ง ลำดับที่ 1 (พิมพ์ครั้งที่ 4).** สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม: ธนาคารออมสิน
- อุไรวรรณ พวงสายใจ. (2545). **ทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน.** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขา การศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อมรรัตน์ ทิพย์เลิศ. (2548). **ความสามารถทางการสื่อสารของผู้นำท้องถิ่นในการบริหารจัดการทุนชุมชน.** วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานท้องถิ่นจังหวัดพะเยา. (2558). **กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร. ข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://phayao.go.th/hmproject/?page_id109.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา. (2558). **กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน. แผนชุมชนบ้านบัว. พะเยา.**